

Atelier de Traduction

Numéro hors série/2019

O sută de ani de traduceri în limba română 1918-2018

Cent ans de traductions en langue roumaine 1918-2018

Edit./ Dir. :

Muguraș Constantinescu

Niculina Iacob

Luminița-Elena Turcu

VERSIUNILE ROMÂNEȘTI ALE SCRIPTURII LA TEMELIA UNUI SECOL DE TRADUCERI / LES VERSIONS ROUMAINES DES ÉCRITURES AUX FONDEMENTS D'UN SIÈCLE DE TRADUCTIONS

Niculina IACOB1

Rezumat: Începuturile limbii române literare sunt legate, precum în cazul altor limbi verniculare europene, de traduceri textelor religioase. Fără a adera la mișcările religioase manifestate în Europa și existând manifestații mai ales în Transilvania printre saxonii, secuii și ungurii din Transilvania (husitismul, luteranismul, calvinismul), românii au fructificat oportunitatea de a avea cuvântul lui Dumnezeu în propria limbă, fapt ce a deschis calea spre traducerea cărților de cult religios în limba română. S-au alăturat astfel mișcării europene de înlocuire a limbilor vechi sacre (latina, greaca, slavona) prin limbile vernaculare, după principiul evocat de apostolul Pavel, reluat de Martin Luther și exprimat de diaconul Coresi astfel: „întru beseeacă mai vârtos cinci cuvinte cu înțelesul meu să grăiesc, ca și alalți să învăț, decât un tunearec de cuvinte neînțelese într-alte limbi“. Odată făcut acest pas, era o chestiune de timp ca slavona, din ce în ce mai puțin înțeleasă, să fie uzurpata din poziția sa de limbă de cultură, și ca numărul textelor traduse în limba română, din ce în ce mai numeroase, să stârneasce ideea că limba română este capabilă să înlocuiască slavona în funcțiile pe care le-a îndeplinit ca limbă de cultură, reluând treptat aceste funcții, la început în cadrul traducerilor, apoi în operele originale, cu conținut din domenii: literar-artistic, religios, filozofic, juridico-administrativ, științific.

Cuvinte-cheie: limbi sacre, text sacru, traducerea Bibliei, limbă literară.

Résumé: Les débuts de la langue roumaine littéraire sont liés, comme dans le cas d'autres langues vernaculaires européennes, à des traductions de textes religieux. Loin d'adhérer à des mouvements religieux manifestés en Europe et ayant des manifestations surtout en Transylvanie parmi les Saxons de Transylvanie, les Sicules de Transylvanie et les Hongrois de cette même

région (le hussitisme, le luthéranisme, le calvinisme), les Roumains ont fructifié l’opportunité d’avoir la parole de Dieu dans leur propre langue, fait qui a ouvert le chemin de la traduction des livres de culte religieux en langue roumaine. Ils ont rejoint ainsi le mouvement européen de remplacement des anciennes langues sacrées (latin, grec, slavon) par les langues vernaculaires, selon le principe évoqué par l’apôtre Paul, repris par Martin Luther et exprimé par le diacre Coresi ainsi: „întru besearcă mai vârtos cincii cuvinte cu înțelesul meu să grăiesc, ca și alalți să învăț, decât un tunearec de cuvinte neînțelese într-alte limbi“ [„dans une église, je préfère parler cinq mots intelligibles afin d’éduquer le peuple, plutôt qu’une multitude de mots dans d’autres langues que personne ne comprend”]. Une fois ce premier pas entrepris, c’était une question de temps avant que le slavon, de moins en 1 Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, niculinai@yahoo.fr 30 moins compris, soit usurpé de sa position de langue de culture, et que le nombre de textes traduits en langue roumaine, de plus en plus nombreux, engendre l’idée que le roumain est capable de remplacer le slavon dans les fonctions qu’il avait remplies en tant que langue de culture, en reprenant tour à tour ces fonctions et en exprimant graduellement, au début dans le cadre des traductions, ensuite dans des ouvrages originaux, des contenus dans des domaines: littéraire-artistique, religieux, philosophique, juridico-administratif, scientifique.

Mots-clés: langues sacrées, texte sacré, traduction de la Bible, langue littéraire.

**TRADUCEREA ȘI TIPĂRIREA CĂRȚILOR DE CULT ÎN LIMBA ROMÂNĂ,
ELEMENTE ALE UNITĂȚII NAȚIONALE/
TRADUCTION ET IMPRESSION DES LIVRES LITURGIQUES EN ROUMAIN,
ÉLÉMENTS DE L’UNITÉ NATIONALE**

Mihai FLOROAI1

Rezumat: Cărțile liturgice ortodoxe imprimate începând cu secolul XVI au preocupat filologii, teologii și istoricii. Personalități culturale precum Nicolae Iorga, Ioan Bianu, George Călinescu, Nicolae Cartoian, etc. au prezentat apariția și evoluția scriiturii în limba română, care a fost încheiată după apariția imprimeriei. În acest studiu, ne-am propus o analiză comparativă a evoluției traducerilor cărților liturgice ortodoxe, precum și un corpus format din prefețe și epiloguri din cărțile apărute pe teritoriile Țărilor Române din perioada cuprinsă între secolele XVI-XIX. Nu putem ignora faptul că biserica a imprimat o gamă variată de opere. Pe de-o parte, putem vorbi despre cartea liturgică și despre cartea cu conținut canonic, pe de altă parte despre cartea cu specific teologic (misionar, pastoral), și după ce limba română și-a dobândit forma complete, despre traducerile literaturii patristice. Traducerea și imprimarea cărților liturgice au reprezentat elemente adevărate de legătură între românii de pretutindeni, prin crearea unei limbi comune – unitară, specifică națiunii unitare. Conștiința unității românilor din cele trei regiuni istorice a existat dintotdeauna și a fost întărită de circulația cărților traduse și imprimate în română. Cultura, patronată și susținută de oamenii bisericii, a produs apropierea politică a românilor din cele trei principate. Unitatea culturală-spirituală și consecința naturală a unității ontologice a unui popor, chiar și diversitatea formațiunilor politice din spațiul românesc pare uneori să o contrazică. Prin activitățile pastoral-misionare, clerul a cultivat sentimentul național al unității și a pregătit unirea și independența Bisericii și a națiunii noastre românești. O

prezentare diacronică și sincronică a studiilor apărute pe tema operelor românești vechi va pune în lumină istoria scriiturii în limba română.

Cuvinte-cheie: imprimerie, scriitură, liturghie, limbă, unitate.

Résumé : Les livres liturgiques orthodoxes imprimés à partir du XVIe siècle ont préoccupé les philologues, les théologiens et les historiens. Des personnalités culturelles telles Nicolae Iorga, Ioan Bianu, George Călinescu, Nicolae Cartoian, etc. ont présenté l'apparition et l'évolution de l'écriture en roumain, qui a été achevée après l'apparition de l'imprimerie. Dans l'étude présente, nous nous sommes proposé une analyse comparative de l'évolution des traductions des livres liturgiques orthodoxes, tout comme un corpus d'avant-propos et d'épilogues des livres parus sur les territoires des Pays Roumains durant la période du XVIe au XIXe siècle. Nous ne pouvons pas ignorer le fait que les imprimés de l'église en roumain ont été assez variés. D'une part, nous pouvons parler du livre liturgique et du livre avec contenu canonique, d'autre part sur le livre à spécifique théologique (missionnaire, pastoral), et après que le roumain a acquis sa pleine forme, sur les traductions de la littérature patristique. La traduction et l'impression des livres liturgiques ont représenté de vrais éléments de liaison entre les Roumains de partout, par la création d'une langue commune – unitaire, propre à une nation unitaire. La conscience de l'unité des Roumains des trois régions historiques a existé depuis toujours et a été renforcée par la circulation des livres traduits et imprimés en roumain. La culture, patronnée et soutenue par les gens de l'Eglise, a produit le rapprochement politique des Roumains des trois Principautés. L'unité culturelle-spirituelle est la conséquence naturelle de l'unité ontologique d'un peuple, même si la diversité des formations politiques de l'espace roumain semblait parfois le contredire. Par les activités pastorales-missionnaires, le clergé a cultivé le sentiment national de l'unité et il a préparé l'union et l'indépendance de l'Eglise et de notre nation roumaine. Une présentation diachronique et synchronique des études parues sur le thème des ouvrages roumains anciens mettra en lumière l'histoire de l'écriture en langue roumaine.

Mots-clés : imprimerie, écriture, liturgie, langue, unité.

**PETRE SOLOMON, TRADUCĂTOR MULTILINGV. CONTRIBUȚII LA
RECEPTAREA PATRIMONIULUI LITERAR UNIVERSAL ÎN ROMÂNIA /
PETRE SOLOMON, TRADUCTEUR MULTILINGUE. CONTRIBUTIONS À LA
RÉCEPTION DU PATRIMOINE LITTÉRAIRE UNIVERSEL EN ROUMANIE**

Rodica LASCU-POP1

Rezumat: Articolul își propune să surprindă portretul lui Petre Solomon, traducător literar poliglot, ce a transpus în limba română, de-a lungul prodigioasei sale cariere, autori consacrați, clasici și moderni, ai literaturii universale. Această operă exigentă și impresionantă dobândește, în contextul politic, social și cultural dinainte și de după cel de al doilea război mondial semnificații particulare. Actul traducerii este dublat de o reflecție critică asupra operei, a personalității scriitorului tradus (prefețe, studii, monografii) și implicit de o reflecție traductologică.

Cuvinte-cheie: Petre Solomon, context istoric, prietenii literare, receptare, elemente paratextuale, memorii.

Résumé : Le présent article se propose de brosser le portrait de Petre Solomon, traducteur littéraire polyglotte, qui a transposé en roumain, au cours de sa prodigieuse carrière, des auteurs consacrés, classiques et modernes, de la littérature universelle. Cette œuvre exigeante et impressionnante acquiert dans le contexte politique, social et culturel d'avant et d'après la deuxième guerre mondiale des significations particulières. L'acte traductif est doublé d'une réflexion critique sur l'œuvre et la personnalité de l'écrivain traduit (préfaces, études, monographies) et implicitement par une réflexion traductologique.

Mots-clés : Petre Solomon, contexte historique, amitiés littéraires, réception, éléments paratextuels, mémoires.

**MATEI VIȘNIEC, AUTOTRADUCERE ȘI REFLECȚIE PRIVIND CREAȚIA „ÎNTRE
DOUĂ LIMBI” /
MATEI VISNIEC, AUTOTRADUCTION ET RÉFLEXION SUR LA CRÉATION «
ENTRE DEUX LANGUES »**

Elena-Brândușa STEICIUCI

Rezumat: Autor bilingv, Matei Vișniec este conștient de statutul său de creator „între două cosmosuri”. El practică autotraducerea începând cu perioada „bilingvismului parțial” (Emilia David) și până în etapa „bilingvismului plinar”, când reflecția lui traductologică aduce multe lămuriri asupra metodei sale de lucru, asupra modului în care concepe transferul textelor sale din franceză în română. Articolul își propune să detecteze – plecând de la un text dramatic (De la sensation d'élasticité lorsqu'on marche sur des cadavres, 2010) alături de un text de literatură pentru copii (Le Bonhomme de neige qui voulait rencontrer le soleil, 2016) – particularitățile travaliului traductiv al autorului născut în Bucovina care, „făcând naveta între două limbi”, printr-o excepțională creativitate, reușește să îmbogățească cei doi versanți ai operei sale.

Cuvinte-cheie: Matei Vișniec, traducere, autotraducere, bilingvism, teatru, literatura pentru copii

Résumé : Auteur bilingue, Matei Visniec est conscient de son statut de créateur « entre deux cosmos ». Il pratique l'autotraduction depuis l'époque du « bilinguisme partiel » (Emilia David) et jusqu'à l'étape du « bilinguisme plénier », lorsque ses réflexions traductologiques apportent beaucoup d'éclaircissements sur sa méthode de travail, sur la manière dont il envisage le transfert de ses textes français en roumain. Cet article se propose de détecter - à partir d'un texte dramatique (De la sensation d'élasticité lorsqu'on marche sur des cadavres, 2010) et d'un texte de littérature pour enfants (Le Bonhomme de neige qui voulait rencontrer le soleil, 2016) – les particularités du travail traductif de l'auteur né en Bucovine, qui, tout en « faisant la navette entre les deux langues », réussit à enrichir, par son exceptionnelle créativité, les deux versants de l'œuvre.

Mots-clés : Matei Visniec, traduction, autotraduction, bilinguisme, théâtre, littérature pour enfants.

**PORTRET DE TRADUCĂTOR: ANTOANETA RALIAN /
PORTRAIT DE TRADUCTEUR : ANTOANETA RALIAN**

Daniela HĂISANI

„...traducătorii nu au posteritate. Cine mai vorbește azi de traducători precum Tașcu Gheorghiu, Alexandru Philippide, Etta Boeriu?”²

Rezumat: Antoaneta Ralian și-a petrecut nu mai puțin de 62 de ani din viață traducând, nouă ore pe zi, cărți - cele mai multe din engleză în română și cele mai multe în proză. Cele 125 de traduceri pe care le-a semnat (traduceri-introducere, retraduceri, la care se adaugă și activitatea sa de "negrișor" sau "traducător-fantomă") iau adus un renume indiscutabil. În prezentul articol vom încerca să schițăm un portret al acestui traducător extrem de prolific, portret care urmează îndeaproape modelul impus de Jean Delisle (1999), definit prin analogie cu biografia deoarece se bazează pe o economie de mijloace și pe simplitatea expresiei. Habitusul traducătorului (acele aspecte ale vieții și educației unui traducător care ulterior îi vor influența alegerile în traducere și chiar stilul traductiv) este un alt aspect-cheie pe care l-am exploatat, pornind de la o serie de evenimente capitale din viața Antoanetei Ralian (e.g. relația cu profesorii particulari de limbi străine din copilărie; lecturile care au ajutat-o să treacă peste cel de-al doilea Război Mondial; un prim loc de muncă ce presupunea cenzurarea cărților ș.a.m.d.). Provocările cărora a trebuit să le facă față ca traducător, importanța pe care o acordă empatiei cu autorul tradus și, în cele din urmă, amprenta sa literară (evidențiată în cadrul unei analize microtextuale) sunt dezbătute în ultima parte a articolului.

Cuvinte-cheie: habitus, traducere literară, proză, sintaxă, intensificare, empatie.

Résumé : Antoaneta Ralian a passé pas moins de 62 années de sa vie traduisant, neuf heures par jour, des livres – pour la plupart de l’anglais vers le roumain et pour la plupart de la prose. Ses 125 traductions (traductions-introduction, retraductions, laissant de côté son activité de prête-plume) lui ont valu une renommée indiscutable. Nous tenterons de présenter ici un portrait de ce traducteur extrêmement prolifique, un portrait qui suit de près le modèle de Jean Delisle (1999), défini par analogie avec la biographie, car il s’appuie sur une économie de moyens et simplicité d’expression. L’habitus du traducteur (à savoir ces aspects de la vie et de l’éducation d’un traducteur ayant une incidence sur ses choix en traduction et ultimement sur son style) est un autre concept-clé que nous avons employé, fondé sur plusieurs événements capitaux de la vie de Ralian (e.g. les professeurs particuliers de langues étrangères pendant son enfance ; de nombreuses lectures pour traverser la deuxième guerre mondiale, avec la persécution des juifs ; un premier emploi qui supposait censurer des livres, ainsi de suite). Les défis auxquels elle a dû faire face en tant que traducteur, l’importance qu’elle donnait à l’empathie avec l’auteur traduit et, finalement, son empreinte littéraire (fondée sur une micro-analyse textuelle, faute d’espace) sont discutés dans la dernière partie de l’article.

Mots-clés : habitus, traduction littéraire, prose, syntaxe, intensification, empathie.

**VIZIBILITATEA TRADUCĂTORULUI LITERAR ÎNTR-UN SECOL DE TRADUCERI
ÎN ROMÂNIA /
LE TRADUCTEUR LITTÉRAIRE ET SA VISIBILITÉ DANS UN SIÈCLE DE
TRADUCTIONS EN ROUMANIE**

Raluca-Nicoleta BALAȚCHI

Rezumat : Articolul nostru are ca obiectiv o discuție critică asupra conceptului de vizibilitate a traducătorului și o prezentare a particularităților acestei problematice în contextul culturii române, văzută drept o cultură de receptare a literaturii franceze, de-a lungul unui secol (1918-2018). Studiul este fondat pe exemple de traducători români ai unei serii de opere reprezentative ale literaturii franceze traduse în română în această perioadă. Strategiile textuale și paratextuale ale traducătorilor și editorilor sunt prezentate și evaluate în relație cu problematica vocii traducătorului și a vizibilității sale, în plină evoluție în decursul unui secol, și în stânsă legătură cu dezvoltarea traductologiei în România.

Cuvinte-cheie : traducere literară, literatură franceză, vocea traducătorului, vizibilitatea traducătorului, cultura română

Résumé : Notre article a pour objectif une discussion critique du concept de visibilité du traducteur littéraire et une présentation des particularités de cette problématique dans le contexte de la culture roumaine, vue comme culture de réception de la littérature française le long d'un siècle (1918-2018). L'étude est fondée sur des exemples de traducteurs roumains d'une série d'œuvres représentatives de la littérature française traduite en roumain pendant cette période. Les stratégies textuelles et paratextuelles des traducteurs et des éditeurs sont présentées et évaluées en relation avec la problématique de la voix du traducteur et de sa visibilité, en évolution le long d'un siècle, et étroitement liée au développement de la traductologie en Roumanie.

Mots-clés : traduction littéraire, littérature française, voix du traducteur, visibilité du traducteur, culture roumaine

**SCRIITORI-TRADUCĂTORI DE IERI ȘI DE AZI/
LES ÉCRIVAINS-TRADUCTEURS D'HIER ET D'AUJOURD'HUI**

Olga GANCEVICI

Rezumat: Articolul nostru are în vedere pe scriitorii-traducători în limba română. Am fi dorit o trecere în revistă diacronică detaliată a acestora, însă, într-o primă etapă, ne oprim doar asupra câtorva nume de referință, într-o selecție mai mult sau mai puțin subiectivă care vine ca un ecou al unui curs predat de noi vreme de șase ani în cadrul masteratului de Teoria și Practica Traducerii, intitulat „Mari traducători români”. Ne oprim în special asupra retraducerii lui Eugène Ionesco realizată de Vlad Zografi și Vlad Russo.

Cuvinte-cheie: traducător de referință, scriitor-traducător, Ionesco, Zografi, Vlad Russo.

Résumé : Notre article porte sur les écrivains-traducteurs en roumain. Nous l’aurions voulu comme un survol diachronique détaillé de ceux-ci, mais nous nous arrêtons, dans une première étape, seulement à quelques noms de référence, dans une sélection plus ou moins subjective, qui vient maintenant comme une sorte d’écho d’un cours que nous avons donné pendant six ans au Master de Théorie de Pratique de la Traduction sur certains „Grands traducteurs roumains”. Nous nous arrêtons surtout à la retraduction d’Eugène Ionesco réalisée par Vlad Zografi et Vlad Russo.

Mots-clés : traducteur de référence, écrivain-traducteur, Ionesco, Zografi, Vlad Russo.

TRADUCEREA CA RELOCARE. POEȚI CERNAUȚENI DE LIMBA GERMANA (1910-1930) LA TRADUCTION COMME RELOCATION. POÈTES ROUMAINS D’EXPRESSION ALLEMANDE DE TCHERNOWITZ

Anca Elisabeta TURCU1

Rezumat: Articolul explorează poezia scrisă în limba germană în Cernăuțiul primelor decenii ale secolului XX de către o pleiadă de scriitori evrei și oferă exemplificări sugestive din această lirică în traducerea autoarei sau a altor traducători. Autoarea se angajează într-o demonstrație a ideii că traducerea poate fi privită ca o modalitate de relocare și reafirmare culturală atâta vreme cât majoritatea acestor poeți de expresie germană au rămas în cea mai mare parte necunoscuți cititorilor români în pofida faptului că au făcut odinioară parte din același mediu socio-cultural, din aceeași națiune.

Cuvinte-cheie: Bucovina, poeți evrei, limba germană, Cernăuți, traducere.

Résumé : L’article exploite la poésie écrite en allemand à Tchernowitz, pendant les premières décennies du XXe siècle par une pléiade d’écrivains juifs et offre des exemplifications suggestives de cette lyrique dans la traduction de l’auteure ou d’autres traducteurs. L’auteure s’engage dans une démonstration de l’idée que la traduction peut être regardée comme une méthode de relocation et réaffirmation culturelle puisque la plupart des poètes d’expression allemande sont restés inconnus pour les lecteurs roumains malgré le fait qu’ils avaient fait partie du même milieu culturel et national.

Mots-clés : Bucovine, poètes juifs, l'allemand, Tchernowitz, traduction .

**PARTICULARITĂȚI ALE TRADUCERILOR ROMANULUI JUSTINE DE DONATIEN
ALPHONSE FRANÇOIS DE SADE ÎN LIMBA ROMÂNĂ /
PARTICULARITÉS DES TRADUCTIONS DU ROMAN JUSTINE DE DONATIEN
ALPHONSE FRANÇOIS DE SADE EN ROUMAIN**

Anda RĂDULESCU

Rezumat: Operele lui Sade, etichetate drept scandaloase, imorale, pline de perversiuni sexuale, de violență, de crime, de nelegiuiri de tot felul, au fost considerate subversive și nu au fost traduse în română până la căderea comunismului. După anul 1990, odată cu abolirea cenzurii din epoca comunistă, interesul pentru romanele sale este relevat nu numai de curiozitatea stârnită de sadism și de practicile sale, ci și de filozofia de viață a marchizului. Astfel, doar în decurs de 18 ani (1990, 1998, 2005 și 2008) au apărut patru traduceri ale lui Justine, o tânără cinstită, care, în ciuda nenorocirilor pe care le înfruntă, rămâne virtuoaasă, refuzând viciul. Analiza celor patru traduceri evidențiază o fidelitate față de „litera” textului original mult mai mare în cazul traducerii din 2005 față de celelalte trei și o adecvare stilistică pregnantă a traducerii din 2008, structurile ușor arhaizante fiind în concordanță cu stilul lui Sade. Deformările originalului apar în special la nivel lexical și semantic, mai puțin la nivel sintactic, fiecare traducător folosind strategii și procedee prin care să satisfacă orizontul de așteptare al cititorului modern.

Cuvinte-cheie: strategii de traducere, procedee de traducere, adaptare, echivalență, omisiune, neutralizare.

Résumé : Les œuvres de Sade, étiquetées comme scandaleuses, immorales, truffées de perversions sexuelles, de violence, de crimes et d'infamies de toutes sortes, ont été taxées de subversives et n'ont pas été traduites en roumain jusqu'à la chute du communisme. Après 1990, une fois la censure abolie, l'intérêt pour Sade et pour ses romans est marqué non seulement par la curiosité éveillée par le sadisme et par ses pratiques, mais aussi par la philosophie même du marquis. Ainsi, en seulement 18 ans quatre traductions de Justine ont paru (1990, 1998, 2005, 2008), racontant les mésaventures d'une jeune fille honnête qui, en dépit de tous les malheurs qu'elle affronte, reste vertueuse et refuse le vice. Notre analyse des quatre traductions met en évidence la fidélité envers la „lettre” du texte original, beaucoup plus grande dans le cas de la traduction de 2005 et une adéquation stylistique évidente dans le cas de la traduction de 2008, les structures légèrement archaïsantes étant en concordance avec le style de Sade. Les déformations de l'original sont enregistrées notamment au niveau lexical et sémantique et moins au niveau syntaxique, chaque traducteur s'efforçant d'utiliser des stratégies et des procédés adéquats pour satisfaire l'horizon d'attente du lecteur moderne.

Mots-clés : stratégies de traduction, procédés de traduction, adaptation, équivalence, omission, neutralisation.

**PROUST IN LIMBA ROMÂNĂ – « À LA RECHERCHE DU TEMPS PERDU » /
PROUST DANS LA LANGUE ROUMAINE – « À LA RECHERCHE DU TEMPS
PERDU »**

Muguraș CONSTANTINESCU1

Rezumat: În prezenta comunicare, pornim de la ideea necesității unei istorii a traducerilor în limba română, care are ca principal obiectiv recunoașterea traducerii ca parte integrantă a patrimoniului limbii și culturii române. Aceasta presupune ca implicată și recunoașterea dimensiunii sale dialogice, deschiderea către alte limbi și alte culturi. În contribuția noastră, care se vrea o posibilă secvență a unei astfel de istorii, ne-am oprit asupra unei opere esențiale din istoria romanului, în general, și din istoria literaturii franceze, în special, și anume suma romanescă *A la recherche du temps perdu* de Marcel Proust. Vom analiza, în primul rând, decalajul de timp între apariția textului original și apariția primelor traduceri fragmentare și în volum, comparând această situație, cu aceea a traducerii altor opere importante din patrimoniul literar francez, în care scriitori precum Balzac, Flaubert sau Stendhal, au așteptat secolul al XX-lea pentru traduceri de volume integrale. Vom încerca să identificăm toți traducătorii acestor opere și contextul în care ei au publicat, fie traduceri fragmentare, fie integrale, în periodice sau în volum. În acest sens ne vom interesa și de editurile care au avut/au ca politică editorială publicarea unor opere străine de referință. Vom reconstitui, atât cât va fi posibil în limitele unei comunicări, profilul și poziția fiecărui traducător, motivațiile acestuia, așa cum apar ele (dacă este cazul) în aparatul paratextual. Acesta din urmă, elaborat de traducător, editor sau de critici și/sau istorici literari, va face parte din analiza noastră. Recursul la o lectură critică a traducerilor ne va permite să analizăm modul în care a fost făcută o traducere și vom încerca să identificăm care dintre versiunile în limba română pentru *À la recherche du temps perdu* se adresează publicului contemporan și contribuie ca traducere la patrimoniul limbii și culturii române.

Cuvinte-cheie: istoria traducerilor, patrimoniu, traducători, edituri, paratext, lectură critică

Résumé : Nous partons, dans la présente communication de l'idée de la nécessité d'une histoire des traductions en langue roumaine, ayant comme principal objectif la reconnaissance de la traduction comme partie intégrante du patrimoine de la langue et de la culture roumaine. Cela suppose, de manière implicite, également la reconnaissance de sa dimension dialogique, l'ouverture à d'autres langues et à d'autres cultures. Dans notre contribution, qui se veut une possible séquence d'une telle histoire, nous nous sommes arrêtée à une œuvre essentielle de l'histoire du roman, en général, et de l'histoire de la littérature française, en particulier, notamment la somme romanesque *À la recherche du temps perdu* de Marcel Proust. Nous analyserons, tout d'abord, le décalage temporel entre la parution de l'original et la parution des premières traductions fragmentaires et en volume ; en comparant cette situation avec celle de la

traduction d'autres œuvres importantes du patrimoine littéraire français, pour voir comment des écrivains comme Balzac, Flaubert ou Stendhal, ont attendu le XXe siècle pour la traduction intégrale en volume. Nous identifierons ensuite tous les traducteurs de cette œuvre et le contexte dans lequel ils ont publié soit des traductions fragmentaires, soit des traductions intégrales, dans des périodiques ou en volume. À ce sujet, nous nous intéresserons aussi aux maisons d'éditions qui ont eu/ont comme politique éditoriale la publication d'œuvres étrangères de référence. Nous reconstituerons, dans les limites d'une communication, le profil et la position de chaque traducteur, ses motivations, telles qu'elles sont présente (là où c'est le cas) dans l'appareil paratextuel. Ce dernier, élaboré par le traducteur, l'éditeur, par des critiques et/ou historiens littéraires, fera l'objet de notre analyse. Le recours à une lecture critique nous permettra d'analyser la manière dont une traduction a été faite et nous permettra aussi d'identifier laquelle des versions en roumain pour À la recherche du temps perdu s'adresse au public contemporain et contribue comme traduction au patrimoine de la langue et de la culture roumaines.

Mots-clés : histoire des traductions, patrimoine, traducteurs, maison d'éditions, paratexte, lecture critique.

**TRADUCEREA UNOR OPERE ARTISTICE DIN LITERATURILE UCRAINEANĂ ȘI
RUSĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ /
LA TRADUCTION DE CERTAINES ŒUVRES LITTÉRAIRES UKRAINIENNES ET
RUSSES DANS LA LANGUE ROUMAINE**

Lora BOSTANI

Rezumat: Datorită virtuții necesității timpului, scrierea românească din regiunea Cernăuți (în a doua jumătate a secolului al XX-lea) a continuat să-și îndeplinească misiunea istorică și culturală ca o literatură de rezistență și un depozitar al identității etnice, inclusiv cea artistică. Arta traducerii a înflorit în Bucovina în anii '50 și '60 ai secolului trecut (V. Levițchi, M. Lutic, Gr. Crigan, I. Crețu, It Zegrea și altele). Putem vorbi despre o școală de traducere în Bucovina de Nord în ceea ce privește interpretarea și tradiția. Cele mai bune traduceri au fost făcute de către Vasile Levițchi și Mircea Lutic din literatura ucraineană și mondială (E. Grebinka, I. Franko, L. Ukrainka, P. Grabovski, O. Honciar, A. Tolstoi, F. Dostoevski și alții).

Cuvinte-cheie: școală de traducere, literatură de rezistență, identitate etnică, misiune culturală

Résumé : En raison de la vertu de la nécessité du temps, l'écriture roumaine de la région Tchernowitz (dans la seconde moitié du XXe siècle) a continué de accomplir sa mission historique et culturelle comme une littérature de résistance et un dépositaire de l'identité ethnique, y compris artistique. L'art de la traduction en Bucovine a fleuri dans les années 50 et 60 du siècle dernier (V. Levitchi, M. Lutic, Gr. Crigan, I. Cretu, IT Zegrea et autres). Nous pouvons parler d'une école de traduction dans la Bucovine du Nord en termes d'interprétation et de la tradition. Les meilleures traductions ont été faites par Vasile Levitchi et Mircea Lutic de la

littérature mondiale et ukrainienne (E. Hrebinka, I. Franko, L. Ukrainka, P. Grabovski, O. Honciar, A. Tolstoi, F. Dostoïevski et d'autres).

Mots-clés : école de traduction, littérature de résistance, identité ethnique, mission culturelle

ROȘU ȘI NEGRU – RECEPTARE ȘI TRADUCERE ÎN LIMBA ROMANA / LE ROUGE ET LE NOIR – RÉCEPTION ET TRADUCTION EN ROUMAIN

Anca-Andreea BRĂESCU1

Rezumat: Această contribuție introduce o scurtă receptare a romanului lui Stendhal, *Le rouge et le noir*, în România, de la primele referințe ce apar în critica literară românească și până la traducerea romanului în limba română, în cinci versiuni diferite. Aspecte privind receptarea vor fi completate de o scurtă analiză critică a versiunilor celor cinci traducători români. Analiza comparativă se axează pe locuri strategice din text, cum sunt notele de subsol sau titlurile. Acestea ne permit să observăm, la scară mai mare, soluțiile, dar și strategiile adoptate de traducători.

Cuvinte-cheie: Roșu și negru, Stendhal, receptare, traducere, aparat paratextual.

Résumé : Cette contribution introduit une courte réception du roman de Stendhal, *Le Rouge et le noir*, en Roumanie, depuis les premières références qui paraissent dans la critique littéraire roumaine et jusqu'à la traduction du roman en roumain, en cinq versions différentes. Ces aspects regardant la réception seront complétés par une courte analyse critique des versions données par les cinq traducteurs roumains. L'analyse comparative se concentre sur des endroits stratégiques du texte, à savoir les notes en bas de page et les titres. Cela nous permet d'observer, à une échelle plus grande, les solutions, mais aussi les stratégies adoptées par les traducteurs.

Mots-clés : *Le Rouge et le Noir*, Stendhal, réception, traduction, appareil paratextuel.

PANAIT ISTRATI: ROLUL PARATEXTULUI ÎN AUTOTRADUCERE / PANAIT ISTRATI: LE RÔLE DU PARATEXTE DANS L'AUTOTRADUCTION

Iulia-Cristina ARTENE1

Rezumat: Calitatea unui text de a fi „autotradus” sau de a fi o „autotraducere” face parte din categoria atributelor ce nu pot fi deduse din textul propriu-zis. Aceasta nu transpare la nivel scriptural decât dacă există deja, din surse exterioare textului, conștiința faptului că textul supus lecturii este tradus de către autor dintr-o altă limbă. O astfel de sursă este paratextul. În cadrul operei lui Panait Istrati, paratextul cuprinde două tipuri de informații care descriu procesul

autotraducerii: din prefețe și din textele de natură confesivă, se pot interpreta atitudini, convingeri și credințe proprii ale autorului în ceea ce privește statutul său de scriitor, importanța (auto)traducerii și a traducătorului, iar din informațiile bibliografice (precum editura, colecția sau anul publicării) derivă aspecte exterioare, cultural-economice care descriu cadrul autotraducerii. Panait Istrati a scris, cu precădere în limba română, atât texte scurte care preced apariția versiunilor în limba română ale operei, cât și vaste texte autobiografice. Unul dintre cele mai importante elemente paratextuale, printre altele, pentru analiza autotraducerii lui Panait Istrati, este prefața pentru volumul Trecut și viitor, text în care autorul își exprimă decizia de a se autotraduce. Din acest text reies cauze și urmări ale acestei decizii, așa cum le percepe scriitorul. Cea mai evidentă cauză a deciziei de autotraducere este „Chira trădată pe românește”, adică traducerea defectuoasă din 1924 a povestirii Chira Chiralina. Inventarul de greșeli pe care îl face Panait Istrati dă impresia unei traduceri intenționat vicioase, întrucât diferențele de sens nu țin doar de nuanță, ci apar și la termeni de bază și expresii uzuale precum «aller à pied» tradus „a merge pe picioare” în loc de „a merge pe jos”, «nez rabattu» – „năsuc ridicat în sus” și nu „încovoiat”, « attiser » – „potoli” în loc de „ațâța”. Un alt motiv pentru care Panait Istrati recurge la autotraducere este sentimentul dreptății: decide să-și „tălmăcească” singur opera, deoarece traducerea anonimă a Chira Chiralina i-a provocat o profundă dezamăgire și neîncredere față de orice alt posibil traducător al operei sale.

Cuvinte-cheie: Panait Istrati, autotraducere, paratext, prefață, context.

Résumé: La qualité d'un texte d'être autotraduit ou d'être une autotraduction fait partie de la catégorie des attributs qui ne peuvent pas être déduits du texte lui-même. Cela n'est pas visible au niveau scriptural ; on doit déjà savoir, de sources extérieures du texte, 1 Universitatea „Alexandru Ioan-Cuza”, Iași, iuliacristina.artene@yahoo.com 198 que le texte à lire est traduit par l'auteur d'une autre langue. Une telle source est le paratexte. Dans le cadre de l'œuvre de Panait Istrati, le paratexte comprend deux types d'informations décrivant le processus d'autotraduction : des préfaces et des textes autobiographiques, on peut déduire les propres croyances de l'auteur en ce qui concerne le statut d'écrivain, l'importance de la traduction (et de l'autotraduction) et du traducteur. D'autre part, les informations bibliographiques (la maison d'édition, la collection ou l'année de publication) offrent une perspective sur les aspects externes, culturels et économiques qui décrivent l'autotraduction. Panait Istrati a écrit, entre autres, en roumain, des textes courts qui précèdent l'apparition des versions roumaines des œuvres, aussi bien que des textes autobiographiques amples. L'un des éléments de paratexte le plus importants pour l'analyse de l'autotraduction, parmi plusieurs autres, est l'avant-propos au volume Passé et Avenir, un texte dans lequel l'auteur exprime sa décision de s'autotraduire. Dans ce texte émergent des causes et des conséquences de la décision, selon la perception l'auteur. La première et la plus évidente cause de la décision de s'autotraduire est « Kyra trahie en roumain », c'est-à-dire, la traduction maladroite (1924) du récit Kyra Kyralina. L'auteur fait un inventaire des erreurs qui donne l'impression que cette traduction a été faite délibérément incorrecte, tandis que les différences sont non seulement de nuance, mais apparaissent aussi dans les termes simples et dans les expressions communes comme « aller à pied » traduit „a merge pe picioare” au lieu de „a merge pe jos”, « nez rabattu » – „năsuc ridicat în sus” et non „încovoiat”, « attiser » – „potoli” à la place de „ațâța” etc. Une autre raison pour le recours à l'autotraduction de Panait Istrati est le sentiment de justice : il décide de traduire son œuvre tout seul, parce que la

traduction anonyme de Kyra Kyralina lui a causé une déception profonde et une méfiance d'un autre traducteur possible pour son œuvre.

Mots-clés : Panaït Istrati, autotraduction, paratexte, préface, contexte

MACBETH ÎN LIMBA ROMÂNĂ, DE LA 1900 PÂNĂ ASTĂZI/ MACBETH EN ROUMAIN, DEPUIS 1900 JUSQU'À AUJOURD'HUI

Daniela Maria MARȚOLEI

Rezumat: Pornind de la clasificarea binară cu ajutorul căreia Lawrence Venuti împarte traducerile în etnodeviante sau etnocentrice, lucrarea de față se concentrează asupra factorilor culturali, sociali și politici care guvernează parcursul tragediei Macbeth în limba română, începând cu anul 1900. Din dorința de a contracara tendințele neologiste din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, exemplificate prin textele lui Ștefan Băjescu și P.P.Carp, cei mai mulți dintre cei șapte traducători de după 1900 dovedesc un apetit crescut pentru un lexic arhaizant și regional, menit să resusciteze limba și cultura națională aflate în pericol de destabilizare de către elemente străine. Pe lângă reacțiile spontane care sunt, în general, guvernate de legile schimbării lingvistice, alți factori care încurajează atitudinea localizantă sunt ideologia represivă a regimului comunist și propria percepție culturală a traducătorului.

Cuvinte-cheie: Shakespeare, Macbeth, etnodeviant, etnocentric, comunismul românesc

Résumé : En prenant comme point de départ la classification binaire de Lawrence Venuti, selon laquelle les traductions sont soit ethnodéviantes, soit ethnocentriques, le présent article porte sur les facteurs d'ordre culturel, social et politique qui influencent le parcours de la tragédie Macbeth en roumain, à partir de 1900. Pour contrecarrer les tendances néologisantes durant la seconde moitié du XIXe siècle, illustrées par les textes de Ștefan Băjescu et de P. P. Carp, après 1900 la plupart des traducteurs montrent un appétit nettement accru pour un lexique archaïsant et régional, censé ressusciter la langue et la culture nationales, qui présentaient un risque de déstabilisation par les éléments étrangers. Outre les réactions spontanées qui sont, en règle générale, régies par les lois du changement linguistique, d'autres facteurs qui stimulent l'attitude localisante sont l'idéologie répressive du régime communiste et la perception culturelle du traducteur.

Mots-clés : Shakespeare, Macbeth, ethnodéviant, ethnocentrique, communisme roumain.

**DILEME TRADUCTOLOGICE GENERATE DE VARIANTA ROMÂNESCĂ A
STUDIULUI „CONSIDERAȚII PRIVIND FORMAREA TIMPURIE A LIMBILOR
ȘI CARACTERUL SPECIFIC AL LIMBILOR ORIGINALE ȘI ÎNCHEGATE” (1761) DE
ADAM SMITH. /
DES DILEMMES TRADUCTOLOGIQUES GÉNÉRÉS PAR LA VARIANTE
ROUMAINE DE L’ÉTUDE « DES CONSIDÉRATIONS SUR LA FORMATION
PRÉCOCE DES LANGUES
ET LE CARACTÈRE SPÉCIFIQUE DES LANGUES ORIGINALES ET SOLIDIFIÉES »
(1761) D’ADAM SMITH**

Cristina IONIȚĂ 1

Rezumat: Subliniind dificultățile de traducere ale unui text în limba engleză din secolul al XIX-lea în limba română, cu referire specială la Considerations concerning the first formation of languages [Considerații privind formarea primei limbi] de Adam Smith, autorul explică și exemplifică problemele pe care le-a întâlnit atunci când a efectuat prima traducere a acestei lucrări în limba română. Lucrarea face parte dintr-un proiect major, care are ca scop publicarea integrală a savantului englez în România, inițial în limba engleză, apoi tradus, în colecția English economists [Economisții englezi], pe care autorul prezentei lucrări o coordonează. O coordonată inițială a fost urmărită prin publicarea primei ediții în limba engleză a Theory of Moral Sentiments [Teoria sentimentelor morale] în România, iar o a doua constă în publicația bilingvă (engleză și traducere română) a Considerations concerning the first formation of languages and the different genius of original and compounded languages (Considerațiilor privind formarea timpurie și caracterul specific al limbilor originale și încheigate).

Cuvinte-cheie: Adam Smith, dilemmes de traduction, évolution de la langue, linguistique, traduction.

Résumé : En soulignant les difficultés posées par la traduction d’un texte de la langue anglaise du XVIIIe siècle en roumain, avec une référence spéciale aux Considerations concerning the first formation of languages (Considerations sur la première formation des langues) d’Adam Smith, l’auteur explique et exemplifie les problèmes qu’il a rencontrés lorsqu’il a réalisé la première

traduction de cette oeuvre en roumain. L'oeuvre fait partie d'un projet d'ampleur, qui vise la publication intégrale de l'oeuvre du savant anglais en Roumanie, tout d'abord en anglais, ensuite en traduction, dans le cadre de la collection *Economiști englezi* (Des économistes anglais), coordonnée par l'auteur de la présente oeuvre. Une première coordonnée a été tracée par la publication de la première édition en anglais de *Teorie* (La théorie) en Roumanie, une deuxième l'Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava 228 coordonnée consiste dans la publication en anglais et dans la traduction *Considerațiilor* (Des considerations).

Des mots-clés : la traduction, Adam Smith, la linguistique, l'évolution de la langue, des dilemmes de traduction

DIFICULTĂȚI DE TRADUCERE ÎN BEITRÄGE ZU EINER STATISTISCH-HISTORISCHEN BESCHREIBUNG DES FÜRSTENTHUMS MOLDAU, A LUI ANDREAS WOLF /

DIFFICULTÉS DE TRADUCTION DE „BEITRÄGE ZU EINER STATISTISCH-HISTORISCHEN BESCHREIBUNG DES FÜRSTENTHUMS MOLDAU” D'ANDREAS WOLF

Irina CROITORU1

Rezumat: Sursă importantă de cunoștințe în ceea ce privește comunitatea moldovenească de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, la care numeroși istorici fac referire, *Beiträge zu einer statistisch-historischen Beschreibung des Fürstenthums Moldau*, publicată la Sibiu (1805) are traduse doar fragmente de interes imediat și niciodată nu a fost tradusă în întregime din cauza problemelor nenumărate impuse de transcrierea din germana veche în germana modernă, cunoașterea dialectului în care autorul a scris și dificultățile studiilor germane în sine. Lucrarea de față își propune să sublinieze și să evidențieze aspectele întâlnite în timpul traducerii complete, în prezent în curs de desfășurare.

Cuvinte-cheie: traducere, Andreas Wolf, Moldova, secolul al XVIII-lea, descriere statistică-istorică.

Résumé. Source importante de connaissances sur la communauté moldave à la fin du XVIIIème siècle, à laquelle de nombreux historiens font référence, *Beiträge zu einer statistisch-historischen Beschreibung des Fürstenthums Moldau* - Contributions a une description statistique-historique de l'état principal de la Moldavie d'Andreas Wolf, publié à Sibiu (1805), a seulement des fragments d'intérêt immédiat qui ont été traduits et n'a jamais été complètement traduit en raison des innombrables soucis imposées par la transcription de l'ancien texte allemand en allemand moderne, de la connaissance du dialecte dans lequel l'auteur a écrit et des difficultés des études allemandes en elles-mêmes. Le présent document vise à souligner et mettre l'accent sur les aspects rencontrés lors de la traduction intégrale, actuellement en cours.

Mots-clés : la traduction, Andreas Wolf, la Moldavie, le XVIIIe siècle, la description statistique-historique

DESTINUL UNEI TRADUCERI / MADAME LA PRINCESSE AURÉLIE GHICA, LA VALACHIE MODERNE

Corina IFTIMIA1

Rezumat: Lucrarea de față s-a născut din propria experiență de traducător. În prima parte arătăm aici cu toată onestitatea riscurile la care se expune un traducător care nu a cules mai întâi toate informațiile necesare legate de textul de tradus. Este o premieră, sau o retraducere? În partea a doua, demonstrăm din perspectiva criticii traducerii că (re)traducerea noastră a restituit părți omise din original de traducerea inițială din varii motive pe care încercăm să le explicăm și a îndreptat unele erori de traducere. Desigur, omisiunile și erorile pe care le menționăm nu alterează sensul global al originalului, sunt doar chestiuni de nuanță, însă acestea atenuează într-o oarecare măsură amprenta poetică lăsată de autoare în mărturiile ei. În acest sens, am ținut seamă de publicul-țintă al versiunii românești inițiale.

Cuvinte-cheie: traducere, retraducere, receptare, critica traducerii.

Résumé : Ce travail est issu de notre propre expérience de traductrice. Dans un premier temps, nous montrons, en toute honnêteté, les risques encourus par un traducteur qui n'a pas recueilli initialement tous les renseignements requis sur le texte à traduire. Est-ce une première ou une retraduction ? Dans un deuxième temps, nous démontrons, en nous appuyant sur la critique de la traduction, que notre (re)traduction a restitué des pans entiers de textes omis de l'original pour des raisons que nous essayons d'expliquer, et qu'elle a corrigé quelques erreurs de traduction. Certes, les omissions n'altèrent pas le sens de l'original. Ce sont jute des questions de nuance, mais cela atténue en quelque sorte l'empreinte poétique du témoignage de l'auteur. En ce sens, nous avons tenu compte du public-cible de la version roumaine initiale.

Mots-clé : traduction, retraduction, réception, critique de la traduction

**TRADUCEREA FILOSOFICĂ ȘI/SAU ÎNLĂNȚUIREA FILOSOFICĂ A LIMBILOR /
LA TRADUCTION PHILOSOPHIQUE ET /**

OU L'ENCHAÎNEMENT PHILOSOPHIQUE DES LANGUES

Victor UNTILĂ1

Rezumat: Fenomenul creativității lexicale și/sau transferului în alte limbi a gândirii și terminologiei filosofice occidentale se petrece într-un cadru interlingvistic, marcat de așa numita comunitate de gândire filosofică prin convergențe, paralelisme ale modurilor de lexicalizare și/sau traducere, prin medierea unor limbi de cultură majoră și tradiție filosofică – franceză, engleză, germană, mai rar prin limbile de cunoaștere directă – latina, greaca. Terminologia filosofică greco-latină a furnizat limbilor europene modele concrete de lexicalizare asigurând astfel tranferul/traducerea filosofică fără prea multă pierdere de substanță semantică: calcuri de expresie, semi-calcuri lexicale, derivări, lexicalizări și semantizări proprii limbilor europene. Dar, deseori, în filosofia actuală, filosofii recurg la procedee și mijloace personalizate, marcate de modele derivative, de (re)semantizări a unor structuri lexicale preexistente cu totul originale, ș.a. fapt care constrânge procesul de transfer/traducere filosofică. Astfel, lucrarea filosofului francez Jacques Demorgon *L'Homme antagoniste*, pe care am avut onoarea s-o traducem în limba română, pe lângă etalarea concepției filosofice absolut inedite, din punct de vedere lingvistic prezintă unele particularități care împovărează transferul/traducerea în alte limbi, manifestând o dublă rezistență - de comperhensiune propriu zisă și de traducere. Studiul își propune drept scop devoalarea unor dificultăți ale exercițiului traductologic realizat, bazat pe un antagonism adaptativ dintre cunoașterea filosofică și potențialitatea filologică, realizând o echilibrare și înlănțuire filosofică a limbilor.

Cuvinte-cheie: traducere filosofică, modele derivative, resemantizare, înlănțuire filosofică a limbilor.

Résumé : La philosophie comprend une exigence d'universalité, donc de validité indifféremment du temps et du lieu. Comme suite, l'expression de cette universalité dans les langues naturelles et la traductibilité acquiert une condition de son existence. La philosophie de Jacques Demorgon en général et l'ouvrage *L'Homme antagoniste* (Paris : Economica/Anthropos, 2016) en particulier se caractérise par une polyphonie encyclopédique et terminologique, une dérivation et néologie personnalisée, jeux subtils de la langue et du style ce qui entraîne des difficultés supplémentaires de traduction. Notre effort traductologique et philosophique a suivi le vœu profond de l'expression du sens universel de l'être, c'est-à-dire de la vérité en suivant une approche méthodologique complexe parce que le logos humain est intérieur à l'universel et l'universel est intérieur au logos humain. Le texte dévoile les difficultés et les spécificités traductologiques dans la transposition des modes d'expression verbale et de la potentialisation de l'enchaînement philosophique tout en affirmant leur diversité linguistique et mettant en exergue l'immanence expressive et perceptive de chacun des modes de pensée pour partager les universaux de forme et les universaux de substance.

Mots-clés : enchaînement philosophique des langues, traductibilité, universaux de forme, universaux de substance, polyphonie encyclopédique et terminologique, dérivation et néologie personnalisée, l'expression du sens universel de l'être.

**TRADUCEREA SAU ÎMBOGAȚIREA FILOSOFICĂ ȘI CULTURALĂ A LIMBII DE
CĂTRE DIMITRIE CANTEMIR /
LA TRADUCTION OU L'ENRICHISSEMENT PHILOSOPHIQUE ET CULTUREL DE
LA LANGUE PAR DIMITRIE CANTEMIR**

Niadi-Corina CERNICA1

Rezumat: Dimitrie Cantemir prezintă, la sfârșitul „Istoria ieroglifică“, o „Scară interpretativă de numere și cuvinte străine“, traduse de preferință din greaca veche, mai puțin din latină, dar, de asemenea, cuvinte turcești și arabe. Cuvintele și traduceri alese de Dimitrie Cantemir desemnează anumite lucruri. Cei mai mulți termeni sunt noțiuni culturale generale, cu anumite domenii mai bine evidențiate: filosofie, logică, literatură, religie antică (cu nume de zeități, de animale fantastice, de mijloace pentru a prezice viitorul), politică, geografie și astronomie. Termenii filosofici și de logică, cei mai mulți din greaca veche și câțiva termeni latini sunt legați de filosofia aristoteliană. Pentru aceasta filozofie, Dimitrie Cantemir are, de asemenea, un interes deosebit în cartea sa „Știința sacro-sanctă”. Pentru fiecare explicație a unui termen filosofic, Dimitrie Cantemir găsește o definiție în spirit aristotelic. Nu există cuvinte adaptate, ele își păstrează desinențele grecești. Aceste cuvinte indică zonele culturale în care Dimitrie Cantemir încearcă să introducă noi cuvinte folosite în cartea sa „Istoria ieroglifică“, și am putea adăuga, de asemenea, referințele culturale ale primului roman românesc. Scurta prefață „Din nou pentru cititor“, din „Scara interpretativă“ denotă ambiția lui Dimitrie Cantemir de a îmbogăți limba română cu cuvinte noi, pentru a „rafina“ limba și „câștiga“ termeni noi.

Cuvinte-cheie: traducere, filozofie, cultură, îmbogățire și rafinare a limbii.

Résumé : Dimitrie Cantemir présente, à la fin de ”L’Histoire hiéroglyphique”, une „Échelle interprétative des nombres et des mots étrangers”, traduits de préférence de la langue grecque ancienne, moins du latin mais aussi des mots turcs et arabes. Les mots et les traductions choisis par Dimitrie Cantemir désignent certaines choses. La plupart des termes sont des notions culturelles générales, avec quelques domaines mieux mis en évidence : philosophie, logique, littérature, religion antique (avec des noms de divinités, d’animaux fantastiques, de moyens de prévoir l’avenir), politique, géographie et astronomie. Les termes philosophiques et de logique, la plupart du grec ancienne et quelques termes latins, sont liés de la philosophie aristotélicienne.

Pour cette philosophie, Dimitrie Cantemir manifeste aussi un intérêt particulier dans son livre „Știința sacro-sanctă”. Pour chaque explication d’un terme philosophique, Dimitrie Cantemir trouve une définition en esprit aristotelicien. Il n’y a pas de mots adaptés, ils conservent leurs désinences grecques. Ces mots indiquent les zones culturelles dans lesquelles Dimitrie Cantemir essaie d’introduire des mots nouveaux, utilisés dans son livre „L’Histoire hiéroglyphique”, et nous pourrions ajouter aussi les références culturelles de ce premier roman roumain. La brève préface, „De nouveau pour le lecteur”, de „Échelle interpretative” denotent l’ambition de Dimitrie Cantemir d’enrichir le roumain avec de mots nouveaux, pour „raffiner” la langue et „gagner” des termes nouveaux.

Mots-clés : traduction, philosophie, culture, enrichissement et raffinement de la langue.

TENDINȚE ÎN TRADUCEREA DIDACTICĂ – DE LA TEORIE LA PRACTICĂ / TENDANCES DANS LA TRADUCTION DIDACTIQUE – DE LA THÉORIE À LA PRATIQUE

Mariana ȘOVEA1

Rezumat: Traducerea a fost utilizată în predarea/învățarea limbilor străine încă de acum câteva secole, începând cu metodele tradiționale folosite inițial în predarea limbilor clasice, și până la noile metodologii comunicative și acționale utilizate în prezent în predarea limbilor străine. Ea a avut un statut variabil, în funcție de diversele metodologii: deosebit de importantă în metodologiile tradiționale, interzisă în metodologiile directe și SGAV, utilizată sporadic în diverse alte tipuri de demers didactic. Articolul nostru își propune să surprindă această evoluție a traducerii didactice de-a lungul timpului și diverselor metodologii și să prezinte modul în care este utilizată în prezent în predarea limbilor străine, al limbii franceze în mod special. Analiza are ca punct de plecare un corpus de chestionare completate de studentele masteratului Teoria și practica traducerii din cadrul Universității “Ștefan cel Mare” din Suceava, care lucrează deja în învățământ și utilizează acest tip de traducere la cursurile lor.

Cuvinte-cheie: traducere didactică, metodologie, predarea limbii franceze ca limbă străină

Résumé : La traduction a été utilisée dans l’enseignement/apprentissage des langues étrangères depuis des siècles, à commencer par les méthodologies traditionnelles utilisées dans l’apprentissage des langues anciennes et jusqu’aux méthodologies communicative et actionnelle employées actuellement dans l’enseignement de toute langue étrangère. Elle a bénéficié d’une position plus ou moins importante au cours de l’histoire des méthodologies, allant d’une place centrale, privilégiée, dans le cas des méthodologies traditionnelles ou grammaire-traduction et jusqu’au bannissement total dans le cas des méthodologies directe et SGAV. Dans notre article, nous nous proposons de présenter cette évolution de la traduction didactique dans les différentes méthodologies, mais aussi de nous interroger sur son statut actuel dans l’enseignement/apprentissage du français. L’analyse a comme point de départ un corpus de questionnaires remplis par les masterandes en Théorie et pratique de la traduction, de l’Université “Ștefan cel Mare” de Suceava, qui travaillent déjà dans l’enseignement et qui utilisent ce type de traduction pendant leurs cours.

Mots-clés : traduction didactique, méthodologie, enseignement/apprentissage du FLE

**DERAIERI TRADUCTOLOGICE IN DIDACTICA LIMBII ITALIENE /
DÉRAILLEMENTS TRADUCTOLOGIQUES DANS LA DIDACTIQUE DE LA
LANGUE ITALIENNE**

Ciprian POPA1

Rezumat: De cele mai multe ori, la baza deraierilor lingvistice din cadrul procesului de traducere poate fi menționată influența limbii materne, în special când limba sursă și limba țintă fac parte din aceeași familie lingvistică. Este cazul limbii române și limbii italiene a căror influență reciprocă se poate manifesta la nivel lexical, morfologic și sintactic. Tendința generală a studenților care fac traduceri din și în limba sursă este de a transfera nu doar construcțiile lexicale, ci și gramaticale în și din limba țintă fără a realiza echivalarea unei unități frazeologice, a unei expresii idiomatice sau chiar a unui construcții gramaticale.

Cuvinte-cheie: traducere, influență, echivalare, limbi romanice, deraiere lingvistică.

Résumé : Dans la plupart des cas, aux fondements des déraillements linguistiques dans le processus de traduction peut être influencé par la langue maternelle, plus particulièrement alors que la langue source et cible font partie de la même famille linguistique. C'est le cas de la langue roumaine et de la langue italienne dont l'influence réciproque peut se manifester au niveau lexical, morphologique et syntaxique. La tendance générale des étudiants qui font des traductions de et vers la langue source est de transférer non seulement les constructions lexicales, mais également celles grammaticales dans et de la langue cible sans faire appel à l'équivalence phraséologique, à l'équivalence d'une expression idiomatique ou même d'une construction grammaticale.

Mots-clés : traduction, influence, équivalence, langues romanes, déraillement linguistique.

**NICOLAE IORGA ȘI NEOLOGISMELE DE SORGINTE FRANCEZĂ /
NICOLAE IORGA ET LES NÉOLOGISMES DE PROVENANCE FRANÇAISE**

Sanda-Maria ARDELEANU1

Rezumat: Nicolae Iorga a fost un francofon a cărui ardoare nu mai are nevoie de prezentare astăzi, când vorbim deja de "francofilofonie românească". Istoria literaturilor romane rămâne o comoară de limbă, un corpus viu ilustrând îmbogățirea limbii române în contact cu franceza, în prima jumătate a secolului XX. "Franțuzismele" lui Nicolae Iorga pot constitui un moment aparte în evoluția limbii române și în dinamica sa accelerată, poate, chiar prin intermediul acestor intervenții ale limbii și ale lingvisticii.

Cuvinte-cheie: francofonie românească, limbă română/limbă franceză, istorie

Résumé : Nicolae Iorga a été un francophone dont l'ardeur n'a plus besoin de présentation aujourd'hui, quand on parle déjà de la "francophilophonie roumaine". Son Histoire des littératures romanes reste un trésor de langue, un corpus vivant illustrant l'enrichissement du roumain en contact avec le français, la première moitié du XXesiècle. "Frantzusismele" chez Nicolae Iorga peuvent constituer un moment à part dans l'évolution du roumain et dans sa dynamique accélérée, peut-être, même par le biais de ces interventions langagières et linguistiques.

Mots-clés : francophonie roumaine, langue roumaine/langue française, histoire

PROBLEMA ECHIVALENȚEI FRAZEOLOGISMELOR ÎN TRADUCERE / LE PROBLÈME DE L'ÉQUIVALENCE PHRASÉOLOGIQUE DANS LA TRADUCTION

Monica Geanina COCA1

Rezumat: Este cunoscut faptul că frazeologismele, aceste structuri lingvistice caracterizate de stabilitate, expresivitate, polilexicitate, creează o multitudine de probleme în momentul traducerii, echivalența lordin limba sursă în cea țintă este dificil de atins. Vom începe analiza prin prezentarea teoriilor formulate de specialiști în legătură cu noțiunea de echivalență, subliniind asemănările și diferențele în traducere în limbile romane.

Cuvinte-cheie: frazeologie, proverbe, echivalență, traducere, idiomaticitate

Résumé: Il est déjà un fait connu que les phraséologiesmes, ces structures linguistiques caractérisées par stabilité, expressivité, polilexicité, soulèvent une multitude de problèmes lorsqu'on essaie de les traduire, leur équivalence de la langue source à la langue cible étant difficile à obtenir. Nous commencerons dans notre analyse par la présentation des théories formulées par des spécialistes sur le concept d'équivalence, puis nous effectuerons une analyse linguistique comparative de certains proverbes roumains du point de vue des relations d'équivalence, en soulignant les similitudes et les différences dans leur traduction dans les langues romanes.

Mots-clés: phraséologie, proverbe, équivalence, traduction, idiomaticité

**TRADUCEREA MEMORIILOR LUI HADRIAN SAU TRADUCEREA DREPT CORPUS
PENTRU STUDIUL LINGVISTIC /
LA TRADUCTION DES MÉMOIRES D’HADRIEN OU LA TRADUCTION COMME
CORPUS POUR L’ÉTUDE LINGUISTIQUE**

Simona-Aida MANOLACHEI

Rezumat: Plecând de la traducerea în limba română, propusă de Mihai Gramatopol, a romanului scris în 1958 de Marguerite Yourcenar – Memoriile lui Hadrian –, articolul își propune să sublinieze utilitatea analizei traductologice pentru validarea anumitor teorii lingvistice. Ideea de plecare este că o traducere bună reușește să transpună în limba țintă universul referențial construit în limba sursă, prin utilizarea adecvată a expresiilor nominale și pronominale. Traducătorul experimentat poate furniza lingvistului un material textual care să-i permită acestuia să verifice unele dintre ipotezele formulate la nivel morfologic, sintactic, dar mai ales pragmatic, în legătura cu ocurențele și funcțiile discursive ale diverselor expresii referențiale. Pronumele personal de persoana a III-a, genitivalul al sau demonstrativul cel sunt câteva dintre elementele al căror comportament poate fi mai bine înțeles grație comparației permise de analiza traducerii.

Cuvinte-cheie: expresie referențială, traducere, valoare gramaticală

Résumé : À partir de la traduction, faite en roumain par Mihai Gramatopol, du roman écrit en 1958 par Marguerite Yourcenar – Les mémoires d’Hadrien –, cet article se propose de souligner l’utilité de l’analyse traductologique pour la validation de certaines théories linguistiques. L’idée de départ est qu’une bonne traduction réussit à transposer dans la langue cible l’univers référentiel construit dans la langue source, par l’emploi adéquat des expressions nominales et pronominales. Le traducteur chevronné peut fournir au linguiste un matériel textuel qui permette à celui-ci de vérifier certaines des hypothèses formulées aux niveaux morphologique, syntaxique et, surtout, pragmatique, concernant les occurrences et les fonctions discursives des diverses expressions référentielles. Le pronom personnel de la troisième personne, le mot introduisant un génitif al ou le démonstratif cel sont quelques-uns des éléments dont le comportement peut être mieux compris grâce à la comparaison permise par l’analyse de la traduction.

Mots-clés : expression référentielle, traduction, valeur grammaticale

AMESTECUL DE CODURI IN TRADUCERE / LE MÉLANGE DE CODES EN TRADUCTION

Nicoleta-Loredana MOROȘANI

Rezumat: Acest articol își propune să analizeze problematica traducerii amestecului de coduri. Corpusul de studiu va consta într-o carte scrisă în limba engleză care se ratașează literaturii de adaptare, și anume French Lessons de Peter Mayle, ale cărei traduceri în franceză și în română poartă titlul Aventure dans la France gourmande, respectiv Lecții de franceză. Studiul traducerii co-prezenței a două limbi în acest tip de roman presupune deci explorarea unei literaturi cu rădăcini autobiografice în care un narator britanic care a făcut alegerea de a se expatria în Franța își povestește în limba maternă experiențele trăite pe un teritoriu care, la bază, este doar un teritoriu străin, însă cu a cărui străinătate, resimțită la început ca stranie, va ajunge să se familiarizeze încetul cu încetul până la transformarea sa în a doua patrie. Povestirea, în limba maternă a autorului, a experiențelor trăite într-un spațiu în care se vorbește o cu totul altă limbă maternă nu poate decât să dea naștere la un repertoriu deosebit de bogat în ocurențe de amestec de coduri (în accepția lui P. Muysken, 2000) între cele două limbi ale caror statut rivalizează: engleza, în calitate de limbă gazdă (sau limbă matrice în Cadrul Limbii Matrice identificat de C. Scotton Myers, 1993) și franceza în calitate de limbă invitată (sau limbă inserată în Cadrul susmenționat). Cum va fi gestionat acest amestec de coduri, mai apoi, în traducerea în franceză, dat fiind că statutul inițial al acestei limbi, de limbă inserată, va dispărea, înghițit fiind de noul ei statut de limbă țintă ? Și ce se va întâmpla cu această interacțiune între cele două limbi materne (a vocii auctoriale, respectiv a spațiului cultural de desfășurare a acțiunii) în traducerea într-o altă limbă, în cazul de față limba română ?

Cuvinte-cheie: traducere, literatură de adaptare, inserție, alternat, limbă gazdă, limbă invitată

Résumé : Cet article se propose d'analyser la problématique posée par la traduction des alternances codiques. Le corpus d'étude sera constitué par un ouvrage en anglais relevant de la littérature d'adaptation : French Lessons écrit par Peter Mayle, dont les traductions en français et en roumain portent le titre Aventure dans la France gourmande et Lecții de franceză, respectivement. Nous serons donc en présence d'une littérature aux racines autobiographiques où un narrateur britannique expatrié par choix en France raconte dans sa langue maternelle ses

expériences sur ce qui, à la base, n'est qu'un territoire étranger, mais dont il arrive à apprivoiser peu à peu l'étrangéité jusqu'à en faire sa deuxième patrie. 1 Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, nicoletamorosan@litere.usv.ro. 320 Raconter, dans sa langue maternelle, son vécu dans un espace qui a une toute autre langue natale ne saurait que donner lieu à un répertoire foisonnant de mélanges de codes (dans l'acception de P. Muysken, 2000) entre les deux langues dont les statuts rivalisent : l'anglais en tant que langue invitante (ou langue matrice dans le Cadre de la Langue Matrice de Scotton Myers, 1993) et le français en tant que langue invitée (ou langue enchâssée dans le Cadre mentionné ci-dessus). Comment sera-t-elle gérée, par la suite, dans la traduction vers le français, la présence du mélange de codes, étant donné qu'une des langues en contact (l'anglais, langue de départ), sera absente et que son propre statut de langue d'arrivée, dans le cas du français, recoupera en fait le statut de langue enchâssée dans la version originale ? Et, en fin de compte, quel en sera le traitement dans la traduction vers une langue tierce, le roumain, en l'occurrence ?

Mots-clés : traduction, littérature d'intégration, insertion, alternat, langue invitante, langue invitée

**„TRECEREA/LE PASSAGE” – TRADUCERE ȘI POIETICĂ ÎN OPERA IRINEI
MAVRODIN /**

**„TRECEREA/LE PASSAGE” - TRADUCTION ET POÏÉTIQUE DANS L'ŒUVRE
D'IRINA MAVRODIN**

Dumitra BARON1

Rezumat : Pornind de la reflecțiile asupra a două noțiuni cheie ale teoriei și practicii poetice și traductologice elaborate de Irina Mavrodin, traducerea și poietica, ne propunem să identificăm nu numai punctele comune ale acestor două domenii, ci și pragurile care le delimitează. Ceea ce ne interesează în special este modul în care traducătorul le permite cititorilor intrarea în laboratorul său de creație, dezvăluindu-le „secretele și viciile de fabricare”, prezentându-le într-un mod onest și transparent pericolele și provocările cu care se confruntă. Această „devoalare” a muncii traducătorului literar (văzut, desigur, și în ipostaza de autotraducător) ne va permite o analiză foarte exactă a gesturilor, chiar a posturilor, a dilemelor, reușitelor sau eșecurilor sale. Este importantă identificarea în metadiscursul traducătorului-poietician o nevoie constantă de a vorbi despre „cum se face” traducerea și poezia, ceea ce presupune o traversare constantă a limbilor și culturilor. O problemă aparte va fi reprezentată de statutul ontologic al traducătorului-poet, supus întotdeauna unei identități scindate (Eu sunt un altul), care se (de)construiește mereu la intersecția facerii traducerii și a facerii poetice.

Cuvinte-cheie: traducere, poietică, Irina Mavrodin, identitate, autotraducere

IMAGINARUL LINGVISTIC AL TRADUCĂTORULUI ÎNTRE CONSTRÂNGERI ȘI LIBERTĂȚI / L'IMAGINAIRE LINGUISTIQUE DU TRADUCTEUR ENTRE CONTRAINTES ET LIBERTÉS

Sanda-Maria ARDELEANU1

Rezumat: Atunci când traducătorul își începe munca de scriitură a noului text, imaginarul său lingvistic se activează automat, influențându-i discursul în alegerea cuvintelor, opțiunea pentru anumite structuri morfosintactice, organizarea structurii noului discours ... Traducătorul devine de la început locutorul care permite imaginii sale să treacă în calitate de producător al discursului, construind în același timp o identitate culturală, socială sau profesională. Într-o mișcare de du-te-vino, precum locutorultraducător rămâne creatorul propriului discurs, discursul devine creatorul identității individuale a locutorului-traducător.

Cuvinte-cheie: discurs, locutor, identitate culturală, identitate socială, identitate profesională

Résumé : Lorsque le traducteur se met à son travail d'écriture du nouveau texte, son imaginaire linguistique se met en marche automatiquement, en influençant son discours dans le choix des mots, l'option pour certaines structures morphosyntaxiques, l'organisation de la structure du nouveau discours ... Le traducteur devient d'emblée le locuteur qui laisse passer son image en tant que producteur du discours, tout en construisant une identité culturelle, sociale ou professionnelle. Dans un mouvement de va-et-vient, tout comme le locuteur-traducteur reste le créateur de son propre discours, le discours devient le créateur de l'identité individuelle de son locuteur-traducteur.

Mots-clés : discours, locuteur, identité culturelle, identité sociale, identité professionnelle

EUGENIU COȘERIU DESPRE TRADUCERE. CÎTEVA NOTE BIBLIOGRAFICE / EUGENIU COȘERIU SUR LA TRADUCTION. QUELQUES NOTES BIBLIOGRAPHIQUES

Dorel FÎNARU1

Rezumat2 : Consecvent perspectivei sale integraliste asupra limbajului, perspectivă structurată ternar, Coșeriu consideră că și lingvistica traducerii ar trebui să însumeze o lingvistică teoretică, o lingvistică generală și o lingvistică descriptivă. Pentru că în traductologia românească, spre deosebire de alte spații culturale, viziunea lui Eugeniu Coșeriu este foarte puțin cunoscută și aplicată, rîndurile care urmează nu-și propun altceva decît să ofere celor interesați cîteva repere bibliografice fundamentale.

Cuvinte-cheie: Eugeniu Coșeriu, traductologie integralistă, lingvistica textului, traducere, transpunere, versiune

Résumé : Conformément à sa perspective sur le langage intégraliste, perspective structurée d'une manière ternaire, Coșeriu croit que la linguistique de la traduction devrait résumer une linguistique théorique, une linguistique générale et une linguistique descriptive. Puisque dans la traductologie roumaine, contrairement à d'autres espaces culturels, la vision d'Eugeniu Coșeriu est peu connue et appliquée, les lignes qui suivent se proposent de fournir aux personnes intéressées quelques repères bibliographiques de base.

Mots-clés : Eugeniu Coșeriu, traductologie intégraliste, la linguistique du texte, traduction, transposition, version

ROLUL TRADUCERII ÎN MIGRAȚIILE ȘI MUTAȚIILE LITERATURII GOTICE / LE RÔLE DE LA TRADUCTION DANS LES MIGRATIONS ET LES MUTATIONS DE LA LITTÉRATURE GOTHIQUE

Luminița Elena TURCU1

Rezumat: Articolul trece în revistă influența exercitată de traduceri și traducători asupra evoluției literaturii gotice britanice. În ciuda faptului că a fost descris ca o marcă a englezismului, romanul gotic pare să fi fost rezultatul influențelor și împrumuturilor constante din literatura scrisă pe bătrânul continent, cu precădere în Germania și Franța. Articolul abordează tangential și problematica rolului jucat de traduceri proze populare în culturile est-europene din sec. XIX.

Cuvinte-cheie: roman gotic, traducere, literatura română, mistere.

Résumé : L'article concerne l'influence des traductions et des traducteurs sur l'évolution de la littérature gothique britannique. Malgré le fait que le roman gothique a été décrit comme une marque de l'anglicisme, il semble être le résultat des influences et des emprunts constants de la littérature du vieux continent, plus spécifiquement en Allemagne et en France. L'article aborde indirectement la problématique du rôle joué dans les traductions de la prose populaire dans les cultures est-européennes du XIXe siècle.

Mots-clés : roman gothique, traduction, littérature roumaine, mystère.

**UN EVENIMENT: PUBLICAREA VERSIUNII ROMÂNEȘTI A ROMANULUI BELLE
DU SEIGNEUR DE ALBERT COHEN REALIZATĂ DE CĂTRE IRINA MAVRODIN.
CONTEXTUL RECEPTĂRII ȘI CRITICA TRADUCERII /
UN ÉVÉNEMENT : LA PUBLICATION DE LA VERSION ROUMAINE DE BELLE DU
SEIGNEUR D'ALBERT COHEN RÉALISÉE PAR IRINA MAVRODIN. CONTEXTES
DE LA RÉCEPTION ET CRITIQUE DE LA TRADUCTION**

Rezumat: În 2000, apare la editura EST Belle du Seigneur/Frumoasa Domnului de Albert Cohen, în traducerea Irinei Mavrodin. Anterior, Albert Cohen era un scriitor aproape ignorat în cultura română, inclusiv de către cea care l-a tradus, deși fusese publicat în Franța de Gallimard. Această situație reamintește cât de importante sunt actul traducerii și rezultatul acestuia pentru difuzarea internațională a unei opere. Vom încerca să recreăm pe scurt contextul apariției în limba și pentru cultura română a acestui amplu roman, la realizarea căruia traducătoarea a lucrat timp de 10 ani, ce contabilizează 1200 de pagini dactilografiate, una din traduceri de referință ale Irinei Mavrodin, pe care aceasta o plasa în bibliografia sa de traducătoare la vârf, alături de traduceri pe care le-a efectuat din operele lui Blanchot, Flaubert, Proust, Bachelard și Cioran. Vom proceda apoi la o „lectură critică” a acestei traduceri, exercițiu ce promite să fie interesant, întrucât Belle du Seigneur este o operă foarte specială, scrisă în registre foarte diverse, aspect care a pus-o adesea pe traducătoare în situația de a înfrunța „dificultăți insurmontabile” în elaborarea versiunii românești, devenită și din acest motiv o creație unică în istoria traducerilor mavrodiniene.

Cuvinte-cheie: limba franceză, traducere literară, receptare prin traducere, lectură critică a traducerilor, curiozitate literară.

Résumé : En 2000, paraît aux éditions EST en traduction roumaine Belle du Seigneur d'Albert Cohen, réalisée par Irina Mavrodin. Auparavant, Albert Cohen était un écrivain quasi complètement inconnu dans la culture roumaine, y compris pour celle qui allait le traduire et bien qu'il eût été publié en France chez Gallimard. Cette situation rappelle combien sont importants l'acte de traduction et son résultat dans la diffusion internationale d'une œuvre. Nous essaierons de recréer le contexte de la parution en langue roumaine et pour la culture roumaine de Belle du Seigneur/Frumoasa Domnului, texte très ample, à la réalisation duquel Irina Mavrodin aura travaillé durant une dizaine d'années et comptabilisant environ 1200 pages dactylographiées, l'une des traductions de référence d'Irina Mavrodin, que celle-ci plaçait au sommet de sa bibliographie de traductrice, à côté de ses traductions des œuvres de Blanchot, Flaubert, Proust, Bachelard et Cioran. Nous procéderons ensuite à une „lecture critique” de cette traduction, exercice qui promet d'être intéressant, puisque Belle du Seigneur est une œuvre unique en son genre, rédigée dans des registres très divers, aspect qui a souvent mis notre traductrice dans la situation d'affronter des „difficultés insurmontables” dans l'élaboration de cette version roumaine, très particulière dans l'histoire des traductions mavrodiniennes.

Mots-clés : langue française, traduction littéraire, réception par la traduction, critique de la traduction, curiosité littéraire.

**TRADUCEREA LITERARĂ CA FORMĂ DE RECEPTARE A OPEREI UNUI
SCRIITOR: MARGUERITE DURAS TRADUSĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ /**

LA TRADUCTION LITTÉRAIRE COMME FORME DE RÉCEPTION DE L'ŒUVRE D'UN ÉCRIVAIN : MARGUERITE DURAS TRADUITE EN ROUMAIN

Daniela Cătău VEREȘ 1

Rezumat: Când vorbim despre traducerea operei unui scriitor într-o limbă străină, vorbim de interes, de omagiu, deci de receptare. Putem afirma chiar că valoarea unei opere literare este direct proporțională cu numărul de idiomuri în care acea operă este tradusă sau chiar cu numărul de cititori ai acelei opere. Termeni precum orizont de așteptări, cititor, omagiu, traducere își dau întâlnire în analiza noastră dedicată receptării prin traducere a scriitoarei Marguerite Duras în spațiul literar românesc. Scriitoare emblematică pentru literatura franceză a secolului XX, Duras a lăsat moștenire cititorilor săi române, piese de teatru, scenarii de teatru și film, interviuri etc. traduse de-a lungul timpului în diverse limbi, printre care și în limba română. Atenția noastră se concentrează adesea asupra versiunilor propuse de traducătorii ei în limba română, evidențiind mai întâi câteva aspecte referitoare la restituirea fidelă a mesajului și la traducerea efectului produs de original asupra traducătorului ca cititor. Vom analiza apoi rolul noțiunii și al emoției, al intenției și al posibilităților lingvistice de transmitere a mesajului prin traducere și pertinenta conceptului de traducere ca « lectură multiplă », aplicabil în cazul existenței mai multor versiuni de traducere într-o limbă pentru o operă anume.

Cuvinte-cheie: Marguerite Duras, traducere literară, receptare, restituire fidelă, sens

Résumé : Lorsqu'on parle de la traduction de l'œuvre d'un écrivain, on pense à l'intérêt suscité par cette œuvre, à une forme d'hommage, donc à la réception. La valeur d'une œuvre littéraire est directement proportionnelle au nombre d'idiomes dans lesquels cette œuvre a été traduite, voire au nombre de ses lecteurs. Des termes tels que horizon d'attente, lecteur, hommage, traduction se donnent rendez-vous dans notre communication dédiée à la réception de Marguerite Duras, par la traduction, dans l'espace littéraire roumain. Notre attention se concentrera ainsi sur les versions de son œuvre vers le roumain, pour mettre en exergue d'abord des aspects liés à la restitution fidèle et à la traduction de l'effet produit par l'original sur le traducteur en tant que lecteur. Nous analyserons ensuite le rôle de la notion et de l'émotion, de l'intention et des possibilités linguistiques de transmission du message par la traduction des textes durassiens. Nous parlerons également de la pertinence du concept de « lectures plurielles », applicable dans la situation de l'existence de plusieurs versions de traduction vers la langue B d'une même œuvre littéraire.

Mots-clés : Marguerite Duras, traduction littéraire, réception, choix linguistiques, restitution fidèle

**ROLUL TRADUCĂTORILOR ROMÂNI ÎN TRADUCEREA POEZIEI DIN ROMÂNĂ
ÎN CASTILIANĂ – ANTOLOGIILE DE LA 1941 PANA LA 2013 /
LE RÔLE DES TRADUCTEURS ROUMAINS DANS LA TRADUCTION DE LA
POÉSIE DU ROUMAIN EN CASTILLAN – LES ANTHOLOGIES DE 1941 À 2013**

Enrique NOGUERAS1

Rezumat: Acest articol încearcă să facă o primă apropiere spre istoria traducerii poeziei române în spaniolă. Obiectul său sunt antologiile publicate de la 1941 până în 2013, mai ales cele care au fost pregătite de vorbitori români sau cu ajutorul lor. După părerea noastră, fără ei poezia română ar fi acum foarte puțin cunoscută în Spania.

Cuvinte-cheie: antologie, castiliană, poezie, română, traducere.

Résumé : Cet article tente de faire une première approche de l'histoire de la traduction de la poésie roumaine en espagnol. Son objet représente les anthologies publiées de 1941 à 2013, en particulier celles préparées par des locuteurs roumains ou avec leur collaboration. À notre avis, sans eux, la poésie roumaine serait encore très peu connue en Espagne.

Mots-clés : anthologie, castillan, poésie, roumain, traduction.

TRADUCERE ȘI LIMBĂ / TRADUCTION ET LANGUE

Alexandru GAFTON1

Rezumat2 : Prin acest articol, structurat în șapte secțiuni, ne propunem o privire de ansamblu asupra traducerii, considerată în contextul producerii ei, în procesualitatea care o constituie, cu o atenție deosebită asupra rolului ei în dezvoltarea și evoluția societății, culturii și mentalității. La translarea conținutului conceptual prin traducere se adaugă transmutarea formelor și a conținuturilor cu efecte importante asupra ambientului și limbii de sosire. De asemenea, va fi luat în considerare modul în care se modifică universul conceptual-mentalitar al societății, civilizației, culturii care primește textul tradus. A altă problemă abordată este aceea comportamentul general al traducătorilor români, tentați să se supună normei, chiar dacă aceasta este osificată și ei resimt neajunsul de a nu putea crea substantive, verbe, adjective, etc., tot așa cum resimt lipsa anumitor modalități de exprimare.

Cuvinte-cheie: traducere, limbă, normă, traducător, universul conceptual-mentalitar

Résumé : Par cet article, structuré en sept sections, nous nous proposons un regard d'ensemble sur la traduction, envisagée dans le contexte de sa production, dans la processualité qui la constitue, avec une attention particulière sur son rôle dans le développement et l'évolution de la société, de la culture et de la mentalité. A la translation du contenu conceptuel à travers la traduction, on ajoute la transmutation des formes et des contenus avec des effets importants sur l'ambient et la langue d'arrivée. La manière dans laquelle est modifié l'univers conceptuel et de mentalité de la société, de la civilisation, de la culture qui accueille le texte traduit sera, également, prise en compte. Une autre problématique abordée est celle du comportement général des traducteurs roumains, tentés de se soumettre à la norme, même si cette dernière est ossifiée et

ils ressentent le besoin de créer des substantifs, des verbes, des adjectifs, etc., tout comme ils ressentent le manque de certaines modalités d'expression.

Mots-clés : traduction, langue, norme, traducteur, univers conceptuel et mentalitaire